7TH INTERNATIONAL BLACK SEA MODERN SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

JUNE 24-26, 2025 / ARTVIN, TÜRKIYE

FULL TEXTS BOOK

EDITOR: ASSIST. PROF. DR. MEHMET TATOĞLU

ISBN: 979-8-89695-114-8

7th INTERNATIONAL BLACK SEA MODERN SCIENTIFIC RESEARCH CONGRESS

June 24-26, 2025

Artvin, Türkiye

20.07.2025

Liberty Publishing House

Water Street Corridor New York, NY 10038

www.libertyacademicbooks.com

+1 (314) 597-0372

ALL RIGHTS RESERVED NO PART OF THIS BOOK MAY BE REPRODUCED IN ANY FORM, BY PHOTOCOPYING OR BY ANY ELECTRONIC OR MECHANICAL MEANS, INCLUDING INFORMATION STORAGE OR RETRIEVAL SYSTEMS, WITHOUT PERMISSION IN WRITING FROM BOTH THE COPYRIGHT OWNER AND THE PUBLISHER OF THIS BOOK.

© Liberty Academic Publishers 2025

The digital PDF version of this title is available Open Access and distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 license (http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) which permits adaptation, alteration, reproduction and distribution for noncommercial use, without further permission provided the original work is attributed. The derivative works do not need to be licensed on the same terms.

adopted by Mariam Rasulan

FULL TEXTS BOOK

ISBN: 979-8-89695-114-8

ARAP EDEBİYATINDAKİ KONUMU AÇISINDAN LUVÎS ŞEYHO'NUN MECÂNU'L-EDEB ADLI ESERİ

LUVÎS ŞEYHO'S WORK CALLED MECANUL-EDEB IN TERMS OF ITS POSITION IN ARABIC LITERATURE

Doç. Dr. Halil AKÇAY

Mardin Artuklu Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

Kevser ALĞAN

Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstiütü Yüksek Lisans Öğrencisi

ABSTRACT

Introduction and Purpose: This study examines the importance of Mecani'l-edeb fî hadâikı'l-'Arab, a work by Luvis Sheiho, an important figure in the field of literature of his time, in terms of Arabic literature. The work is an anthology book that includes easy, intermediate and advanced level construction examples. The main purpose of the study is to evaluate Sheiho's Mecani'l-edeb within the framework of its place in Arabic literature. In line with this purpose, the work in question by Luvis Sheiho, one of the important names in modern Arabic literature, is an anthology book that includes literary pieces belonging to famous Arab writers and poets. According to his own statement, he created the work with a method and style that has not been done before. The evaluation and presentation of this and his other works will contribute to the Arabic language and rhetoric. The lack of an independent study on such an important literary figure and his works has also motivated and motivated us to conduct this study.

Materials and Methods: After determining the subject, content and scope of the study, various and extensive literature readings such as dictionary, terminology, Arabic literature and history of Arabic literature were conducted for the person, subject and concepts that form the basis of the study. In the introduction of the study, the life, works and literary personality of Sheiho el-Yesui were examined, and in the following headings, his work named Mecani'l-edeb fî hadâikı'l-'Arab was discussed in terms of content, method and source, and the literary aspect of the work was revealed. The main source of the study is of course Sheiho's work named Mecani'l-edeb. In addition, new studies on the subject were also used. However, there are frequently consulted sources at this stage. These are basic sources such as Abbud, Marun, Ruvvad'n-nehdati'l-hadise, Brockelmann'sGAL, Yusuf Es'ad's Masadiru'd-dirasati'l-edebiyye, Hanna al-Fahuri's al-Mujaz fi'l-edebi'l-'Arab ve tarîhihî and al-Jamiʿ fîtarîhi'l-edebi'l-ʿArab.

Results: Although the research has reached many important conclusions, the most important conclusion reached in the study is that Majani'l-edeb is an important work in Arabic literature in terms of language, content and style.

Keywords: Arabic Language and Literature, Modern Literature, Anthology, Luvîs Sheiho, Mecani'l-edeb.

GİRİŞ

Arap edebiyatı Cahiliye döneminden itibaren günümüze kadar pek çok merhaleden geçmiş, tarihe pek çok kıymetli eser bırakmıştır. Bu eserlerden bazıları günümüze kadar ulaşsa da bazıları zamana ve dönemin şartlarına yenik düşüp zamanla kaybolmuştur. Öbür taraftan bu alanda gerek şiir gerek nesir türü edebî eserleriyle her dönem öne çıkmış birçok şahsiyet vardır. Arap edebiyatı için Uyanış (Nahda) dönemi denilen bir dönemin (1898'den günümüze) önemli edebiyatçılarından biri sayılan Luvis Şeyho, yaşadığı dönemde yaptığı çalışmalar ile kaybolmaya yüz tutan eserleri, yaptığı tahkik ve neşirler ile tekrardan gün yüzüne çıkarmıştır. Şeyho, eserleri ve yaptığı çalışmalar ile ilmi araştırmalara ve tarihe hizmet etmiş, Doğu ve Arap araştırmacılarının çalışmalarında bir başvuru kaynağı olmuştur. Bu bilgiler ışığında yazarın önemli eserlerinden biri kabul edilen *"Mecâni'l-edeb fî hadâiki'l-'Arab"* isimli eseri tarafımızca çalışılmaya değer görülmüştür.

Çalışmanın temel amacı genelde Şeyho'nun eser, istinsah ve neşirlerini dikkate alarak Arap edebiyatına olan katkısını ortaya koymak, özelde ise *Mecâni'l-edeb* isimli eseri içerik, yöntem ve kullanıldığı kaynaklar çerçevesinde değerlendirmektir.

Çalışmada hedeflenen hususlar şu şekildedir;

- kaynaklarda yer alan Şeyho'nun hayatına, kişiliğine, ailesine ve eğitimine dair bilgileri bir araya getirmek ve varsa eserlerine olan yansımalarını ortaya koymak,
- kaynaklardan edinilen bilgilerle Şeyho'nun etkilendiği edebiyatçı, tarihçi veya bir din adamı olup olmadığını tespit etmek ve bu etkinin edebi kişiliğine yansımalarını değerlendirmek,
- *Mecâni'l-edeb* isimli eserin konu başlıklarını ve maddelerini dil, üslup, içerik ve edebî yönünden incelemek,
- adı geçen eserde kullandığı kaynakları tespit edip, maddeleri bir araya getirmedeki yöntem ve üslubunu ele almak.

Çalışmanın konusunu, içeriğini ve kapsamını belirledikten sonra, çalışmanın temelini oluşturan şahıs, konu ve kavramlar için sözlük, teracim, Arap edebiyatı ve Arap edebiyatı tarihi gibi çeşitli ve geniş literatür okumaları yapılmıştır. Okuma esnasında notlar çıkarılıp, bu notlar üzerinden değerlendirmelerde bulunulmuş ve uygun başlıklar altında çalışmaya dahil edilmiştir.

Araştırmamızın ikinci başlığında mezkûr müellifin hayatı, ailesi, tahsili, ilmi kişiliği ve yazdığı eserleri gibi konulara değinilmiştir. Üçüncü ve dördüncü başlıklarında ise çalışmamıza konu olan *"Mecâni'l-edeb fî hadâiki'l-'Arab"* adlı eseri içerik, yöntem ve kaynak bakımından ele alınmış ve eserin edebi yönü ortaya koyularak Arap edebiyatı nezdinde önemine vurgu yapılmıştır.

MODERN ARAP EDEBİYATINDA BİR FİGÜR: LUVÎS ŞEYHO

Lakabı, künyesi ve nisbesiyle tam adı Rizkullâh b. Yûsuf b. 'Abdilmesîh b. Ya'kûb b. 'Abdilmesîh Şeyho'dur. 1874 yılında katıldığı Cizvit ruhban sınıfı ile birlikte papaz unvanını almıştır (ez-Ziriklî, 2002). Bu tarihten sonra Luvîs Şeyho (Louis Cheikho) diye tanınmıştır (Tülücü, 2010). Luvîs Şeyho 5 Şubat 1859 tarihinde (Kehhâle, 1958) Mardin'de dünyaya gelmiştir (ez-Ziriklî, 2002). Sekiz yaşına kadar ailesi ile Mardin'de bulunmuş, daha sonra ağabeyinin öğrenim gördüğü Lübnan'a taşınmış ve eğitim hayatına burada başlamıştır (Serkîs, 1928). Kaynaklar, babası Ya'kûb'un dindar bir kişilikte, kendisini Tanrı'ya adamış birisi, annesi Elizabeth'in ise fazilet sahibi biri olduklarını naklederler. Annesinin rahip olan amcası Gabriel Danbow, Azîz Hormizd'e mensup olan Keldânî ruhbanlığının kurucusudur. Ağabeyi

Papaz Stanislao el-Yesûî, ilim öğrenmek ve din hizmetlerinde bulunmak için Lübnan'a gitmiştir. Rızkullah da annesi ile birlikte yaptığı bir yolculuk ile Lübnan'ın Gazîr bölgesinde konaklamış ve eğitim öğretim hayatına burada başlamıştır (Serkîs, 1928). Hayatının bir döneminde Fransa'ya, İngiltere'ye, Almanya'ya, İtalya'ya ve Doğu'daki ilim merkezlerinden pek çoğuna gidip gelmiştir (Kurd Ali, 1980). Cizvit manastır okullarında ilim öğrenmiştir. Orada Yunan, Latin ve Fransız dilleri üzerine eğitim görmüştür (Serkîs, 1928). Yüksek tahsilini de Fransa'da tamamlayan Şeyho, (el-Fâhûrî, 1986) artık Doğu'ya dönüş yapmıştır. 1875 senesinde Gazîr'den Beyrut'a taşınan Saint Joseph Üniversitesine Arapça öğretmeni olarak atanmış, ilmi çalışmalarına artık burada devam etmiştir (el-Fâhûrî, 1986). Kendisi Şam'da bulunan el-Mecmau'l-ilmiyyu'l-Arabî (Arap bilim akademisi) üyesidir (Tülücü, 2010). Şeyho, daha tahsil hayatının içindeyken yazmaya, kitap telif etmeye, eski Arap edebiyatı eserlerini, Arap ve Hristiyan doğu tarihini canlandırmaya başlamıştır (el-Fâhûrî, 1986). Yûsuf Es'ad ed-Dâğir, *Masâdiru'd-dirâsâti'l-edebiyye* isimli eserinde onun ilmi kişiliği hakkında şöyle bahsetmiştir: "Şeyho, Doğu'da 19. yüzyılın son çeyreği ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde edebi ve ilmi Rönesans öncülerindendir. Rönesansın sarsılmaz bir ayağıdır, onun için çalışan ve onun unsurlarını yerine getirenlerden biridir. Kendisi, bir edebiyat yazarı, Doğu dillerini iyi bilen bir dilci, meraklı bir tarihçi, sabırlı, kılı kırk yaran bir araştırmacı ve uzman bir teologdur. Arapçaya, ilmi araştırmalara ve tarihe olan hizmeti konusunda kendisinden önce gelen çağdaşlarını gölgede bırakmıştır. Arap ve Batı dünyası için gömülü olan bilim, fen ve edebiyat hazineleri ortaya çıkartmıştır. Bunu da bozulmamış yayınları ve nadir araştırmaları ortaya koyarak, detaylı makaleler kaleme alarak, unutulmuş eski metinlere hayat vererek yapmıştır. Uzun süreli ve yorucu enerjisiyle yeni yöntemler açmış, yollar düzlemiş, Doğu ilimlerini tanıtmak noktasında zorlukların üstesinden gelmiştir. Sağlam bir çalışma ve ağırbaşlı güzel bir sabırla ilim, neşir, telif, tedris, araştırma ve şerh sahasında gayret göstermiştir. Eleştiri, inceleme ve analiz gibi bilimsel yöntemlerin yayılmasında en büyük emekçilerden biri olmuştur." (ed-Dâğir, 1983). Bu ifadeler Şeyho'nun ilmi çabası, gayreti ve hassasiyeti noktasında bize detaylı bilgiler vermektedir. Şeyho, Arapça yazma eserleri araştırmak için dünya çapınmda meşhur kütüphaneleri gezmiş, Avrupa seyahatleri yapmış, Şam, Halep, Musul, Bağdat gibi Doğu beldelerine seyahatler düzenlemiştir (Serkîs, 1928). Ziyaret ettiği şehirlerden Arapça, Farsça, Süryanice ve Türkçe nadir yazma eserleri istinsah ederek veya satın alarak 3000 civarı eser toplamıştır (Tülücü, 2010). Böylece pek çok edebiyatçı ve alimin ziyaret ettiği o meşhur kütüphanesi olan el-Mektebetu'ş-Şarkiyye'yi meydana getirmiştir (Serkîs, 1928). 1898 yılında binlerce makale ve ilginç araştırmalarla dolu olan *el-Meşrik* isimli dergiyi kurmuş ve onu bir Doğu ansiklopedisi haline getirmiştir. Şeyho, dergiye 25 yıl boyunca hizmet etmiştir (Serkîs, 1928). Kendisi Luvîs Ma'luf, Antûn Sâlihânî el-Yesûî, öğrencisi H. Lammens ve J. B. Belot gibi Beyrut'taki diğer meslektaşları ile beraber Arap uyanış (nahda) edebiyatının önemli temsilcileri arasında yer almıştır (Tülücü, 2010). Luvîs Şeyho, Beyrut şehrinde geçirdiği cerrahi bir operasyondan sonra yaklaşık bir hafta geçmeden vefat etmiştir (Serkîs, 1928). Ölüm tarihi hakkında farklı kaynaklarda ihtilaf vadır. *El-Muktedaf, el-Hilal, el-Meşrık* gibi Arapça pek çok dergideki biyografilerde vefat tarihi 1968 Ocak ayı olarak kaydedilmiştir (Serkîs, 1928). Fakat doğum yılını da dikkate alırsak Hanna el-Fâhûrî'nin *el-Câmi' fî târîhi'l-edebi'l-'Arabî*, Yûsuf Es'ad Dâğir'in *Masâdiru'd-dirâsâti'l-edebiyye*, Ömer Rıza Kehhâle'nin *Mu'cemu'l-müellifîn* ve Hayreddîn ez-Ziriklî'nin *el-A'lâm* adlı eserlerinde geçtiği üzere vefat yılının 1927/28 olması daha muhtemeldir. *Mu'cemu'l Müellifîn* adlı eserde tam vefat tarihi 7 Aralık 1927 olarak bizlere nakledilmiştir (Kehhâle, 1958).

Luvîs Şeyho, asla sıkılmak bilmeyen bir enerji ve yorgunluğun kendisine yetişemediği bir azimle (Serkîs, 1928) dil, edebiyat, felsefe, münazara ve din alanında kırktan fazla eser telif etmiştir (el-Fâhûrî, 1986). Mârûn Abbûd, onun yazdığı eserlerin çokluğunu ifade etmek için "vaftiz edildiği su mürekkebe dönüşmüştü" ifadesini kullanmıştır (Abbûd, 1952). C. Hechaïme'nin *Bibliographie analyti que du Père Louis Cheikho* adlı eserinde tespit ettiğine

göre Şeyho'nun Hıristiyanlık ile Arap dili ve edebiyatı sahalarında yazdığı kitap ve makalelerle neşrettiği eserlerin sayısı 2750'yi bulmaktadır (Tülücü, 2010). Şeyho'nun yazdığı her şeyde tek endişesi, mensup olduğu tarikatına hizmet etmektir (ez-Ziriklî, 2002).

Telifleri

1. İlmu'l-edeb (Beyrut 1881, 1908): Meânî, beyân, bedî, aruz ve hitâbete dair yazdığı bir eserdir.

2. Mecâni'l-edeb fî hadâiki'l-Arab (I-IX, Beyrut 1882-1883, 1985, 1986, 1989): Ünlü Arap edip ve şairlerine ait edebî parçaları içeren bir antolojidir. Aslı altı küçük cilt halinde olan eserin I ve II. ciltlerinde kolay ve yalın inşâ örnekleri, III ve IV. ciltlerinde orta düzeydeki inşâ örnekleri, V ve VI. ciltlerinde yüksek düzeyde inşâ örnekleri yer alır. Konulara göre düzenlediği eserinin mukaddimesinde bunun daha önce bir benzerinin yapılmadığını ifade eden müellif harekelemeyi tefsir ve şerh yapmakla eşdeğerde gördüğünden bütün eserlerinde olduğu gibi bu antolojiyi de tam harekeli şekilde tertip etmiştir. Luvîs Şeyho eserini Şerhu Mecâni'l-edeb adıyla dört ciltte şerh etmiştir. İlk defa 1882'de Beyrut'ta yayımlanan şerhin 1928'e kadar on altı baskısı yapılmıştır.

3. Mirkâtu'l-mecânî (Beyrut 1884, 1896-1898): Küçük öğrenciler için hazırlanmıştır.

4. Nuzhetu't-tarf fî muhtasari's-sarf (Beyrut 1885).

5. Ma'rizu'l-hutûti'l-Arabiyye (Beyrut 1885, 1895).

6. el-Hulâsatu'n-Nasrâniyye (Beyrut 1885).

7. Muhtasar fi's-sarf (Beyrut 1886).

8. Şuarâu'n-Nasrâniyye (I-III, Beyrut 1890-1891): I. cildi Câhiliye döneminde, II. cildi İslâmiyet'ten sonra yaşamış Hıristiyan şairlerin biyografilerini ve şiirlerinden örnekleri kapsar.

9. Riyâzu'l-edeb fî merâsî şevâiri'l-Arab (Beyrut 1897): Eserde eski kadın şairler hakkında bilgilere, rivayetlere ve onlara nispet edilen şiirlere yer verilmiştir.

10. Nebze Fî tercemeti ve teâlîfi Ebi'l-Ferec el-ma'rûf bi'bni'l-İbrî (Beyrut 1898).

11. İntikâddu kutubihi "Târihi âdâbi'l-lugati'l-Arabiyye" ve "Tabakâti'l-umem" (Mecmû'atu intikâdi kutubi Zeydân içinde, Kahire 1320): Corcî Zeydân'ın adı geçen eserleriyle Târîhu't-temedduni'l-İslâmî'sine müellifin yaptığı eleştirileri kapsar.

12. el-Ahdâsu'l-kitâbiyye ve't-teşâbuhu'n-Nasrâniyye (Beyrut 1904): Cahiliye şairlerinden bazılarının Hıristiyanlıkla ilgili sözlerini içerir.

13. Esbâbu't-tarab fî nevâdiri'l-Arab. (Beyrut 1906)

14. Atrebu'ş-şi'r ve atyebu'n-nesr (Beyrut 1907)

15. Makâlât felsefiye kadîme li-ba'zi meşâhiri felâsifeti'l-Arab. (Beyrut 1908, 1911; Kahire 1985)

16. Târîhu'l-âdâbi'l-Arabiyye fi'l-karni't-tâsi' 'aşer. (Beyrut 1908-1910, 1924-1926, 1991)

17. et-Tevârîhu'n-Nasrâniyye fi'l-Arabiyye. (el-Meşrik, XII [Beyrut 1909], s. 481-506)

18. es-Sirru'l-masûn fî şi'ati'l-farmasûn. (Beyrut 1910)

19. en-Nasrâniyye ve âdâbuhâ beyne ʿArabi'l-Câhiliyye. (Beyrut 1912, 1919-1923)

20. Catalogue raisonné des manuscrits de la Bibliothèque Orientale de Beyrouth. (Beyrut 1913-1926)

21. Tefnîdu’t-tezvîr li-Muhammed Tâhir et-Tinnîr. (Beyrut 1913)

22. Makâlât dîniyye li-baʿzi meşâhîri’l-ketebeti’n-Nasârâ mine’l-karni’t-tâsiʿ ile’l-karni’s-sâlise ʿaşere. (2. bs., Beyrut 1920)

23. et-Tâʾifetü’l-Mârûniyye ve’r-rehbâniyyetü’l-Yesûʿiyye fi’l-karneyni’s-sâdise ʿaşere ve’s-sâbiʿa ʿaşere. (Beyrut 1923)

24. Kitâbü’l-Mahdûdâti’l-ʿArabiyye li-ketebeti’n-Nasrâniyye. (Beyrut 1924, 2000)

25. Beyrût: Târîhuhâ ve âsâruhâ. (Beyrut 1926, 1927, 1993)

26. Târîhu’l-âdâbi’l-ʿArabiyye fi’r-rubʿi’l-evvel mine’l-karni’l-ʿişrîn. (Beyrut 1926)

27. Mecmûʿa min şiʿri ebi’l-ʿAtâhiye fi’l-medîh ve’r-risâʾ ve’l-hicv ve’l-vasf ve’l-emsâl. (Ebu’l-ʿAtâhiye: Müntehabât şiʿriyye). (Beyrut 1927, 1931, 1950)

28. ʿUlemâʾu’n-Nasrâniyye fi’l-İslâm 622-1300. (nşr. Camille Hechaïmé, Beyrut 1983)

29. Makâlât felsefiyye li-meşâhîri’l-müslimîn ve’n-nasârâ. (3. bs., Kahire 1985)

30. Târîhu fenni’t-tibâʿa fi’l-meşrik. (2. bs., Beyrut 1995)

31. Dîvânu’l-Hansâʾ. (Beyrut 1305/1888)

32. Enîsu’l-culesâʾ fî şerhi Dîvâni’l-Hansâʾ. (Beyrut 1896) (Tülücü, 2010)

2. Neşirleri

1. Ebû Mansûr es-Seâlibî, Fıkhu’l-luga ve sırru’l-ʿArabiyye (Beyrut 1885).

2. Abdurrahman el-Hemedânî, el-Elfâzu’l-kitâbiyye (Beyrut 1885, 1898).

3. el-Envâru’z-zâhiye fî dîvâni Ebi’l-ʿAtâhiye (Beyrut 1886, 1887, 1888, 1909, 1914).

4. Hatîb et-Tebrîzî, Kenzu’l-huffâz fî kitâbi tehzîbi’l-elfâz (Beyrut 1896-1898).

5. İbnu’s-Sikkît, el-Elfâz (Beyrut 1897).

6. Dîvânu’l-Hırnık (Beyrut 1897, Riyâzu’l-edeb fî merâssî şevâʿiri’l-ʿArab içinde).

7. İbn Sînâ, Kitâbu’s-Siyâse (Kahire 1900).

8. Kelîle ve Dimne (en eski yazma nüshasına dayanılarak yapılan bu neşirde garip kelimeler açıklanmış, metin tamamıyla harekelenmiştir) (Beyrut 1904, 1905, 1923, 8. bs., 1969).

9. Ebû Zeyd el-Ensârî, Kitâbu’l-Matar (Beyrut 1905), Kitâbu’l-Hemz (Beyrut 1911).

10. Lutfî Paşa, Âsafnâme (Beyrut 1911).

11. Dîvânu’s-Semevʾel (el-Meşrik, XII/3 [Beyrut 1909], s.161-178 vd.; Beyrut 1909, 1920).

12. el-Bulga fî şüzûri’l-luga (kadîm lugat risâleleri koleksiyonu, A. Haffner’le birlikte, Beyrut 1908, 1914).

13. İbnu’l-Ekfânî, Nuhabu’z-zehâʾir fî ahvâli (maʿrifeti)’l-cevâhir (el-Meşrik, XI [1908], s. 751-765).

14. Dîvânu Selâme b. Cendel et-Temîmî (el-Meşrik, XIII/3 [1910], s. 171-190; Beyrut 1910, 1920).

15. Buhturî, el-Hamâse (Beyrut 1910, 1967).

16. Sâid el-Endelûsî, Tabakātu’l-umem (Beyrut1912; Kahire, ts.; Necef 1387).

17. Ali b. Îsâ el-Usturlâbî, el-Usturlâb ve keyfiyyetü istiʿmâlihî (Beyrut 1913,

el-Meşrik, XVI [1913], s. 29-46).

18. İbn Durusteveyh, Kitâbu'l-Kuttâb (Beyrut 1921, 1927).

19. Saîd b. Bıtrîk, et-Târîhu'l-mecmûʿ (L. Şeyho v.dğr., I-II, Paris 1906-1909; Beyrut 1906-1909).

20. Fârâbî, es-Siyâsetu'l-medeniyye (Beyrut 1902; DİA, XII, 157).

21. Huneyn b. İshak, Fi'd-Davʾi ve hakîkatih (el-Meşrik, II [1899], s. 1105-1113), Risâle fî keyfiyyeti idrâki hakîkati'd-diyâne ("Un traité inédit de Honein", nşr. ve Fr. trc. Orientalische Studien: Theodor Nöldeke zumsiebzigsten Geburtstag [2. März 1906] gewidmet von Freunden und Schülern [ed. C. Bezold], Gieszen 1906, I, 283-291; Luvîs Şeyho'nun çalışmalarına dair geniş bilgi için bk. Hechaïmé, Bibliographie analyti que, tür.yer.) (Tülücü, 2010).

MECÂNİ'L-EDEB İSİMLİ ESERİN İÇERİĞİ VE YAPISI

Mecânî'l-Edeb adlı eser altı ciltten oluşan, zengin ve çok yönlü bir edebiyat derlemesidir. Her bir ciltte 12 ila 20 arasında değişen konu başlıkları yer almaktadır. Bu başlıklar arasında tekrar edenler olduğu gibi yalnızca belirli ciltlere özgü olanlar da bulunmaktadır. Örneğin, "tarih" başlığı her ciltte yer alırken "coşkulu konuşmalar" ve "eski şiir" gibi başlıklar sadece altıncı ciltte yer alır. Bununla birlikte, konu başlıklarının ciltler içerisindeki sıralanışında belirgin bir sistematik görülmemektedir.

Ciltler arasında dil, anlatım ve içerik açısından gözle görülür bir zorluk seviyesi bulunmaktadır. Örneğin, "dindarlık ve takva" konusu birinci ciltte sade bir dille ele alınırken, beşinci ciltte bu konu daha karmaşık nesir parçalarıyla işlenmiştir. Bu durum, Mehmet Akif Ersoy'un da dikkatini çekmiş ve kendisi eserin ciltlerinin kolaydan zora doğru tertiplendiğini belirtmiştir. Ayrıca, Şeyho'nun eserinin Arap dili eğitiminde ders kitabı olarak okutulmasının daha uygun olacağı yönünde kanaat bildirmiştir (Ayyıldız, 2022).

Eser bir bütün olarak incelendiğinde aşağıdaki tematik konu başlıklarının yer aldığı görülmektedir: dindarlık ve takva, hikmetler, deyimler, hayvanların dilinden meseller, faziletler ve kabahatler, hikâyeler/nükteler, güldürüler, ilginç olaylar, seyahatler, ilginç yaratıklar, tasvirler, tarih, zahitlik, anlayış ve edeb, mersiyeler, atasözleri, methiyeler, övgü ve yergi, bilmeceler, mektuplaşmalar, meseller ve öğütler, kılıç ve kalem hakkında yazılar, biyografiler, hutbeler ve vaazlar, makameler, münazara, coşkulu konuşmalar, çiçek temalı betimlemeler ve eski şiir.

Bu başlıkların içeriği oluşturulurken alanın en meşhur kitap ve yazarlarından faydalanılmıştır. Örneğin "dindarlık ve takva" başlığında ağırlıklı olarak Gazalî'den alıntı yapmakla birlikte "seyahatler" ve "tasvirler" başlıklarında sıklıkla İbn Battûta'nın *"Tuhfetu'n-Nazzâr fî Garâibi'l-Emsâr ve Acâibi'l-Esfâr"* adlı eserine ve İbn Cübeyr'in *"Rıhletu İbn Cubeyr"*ine başvurulmuştur. "İlginç yaratıklar" başlığında ise el-İbşîhî ve Kazvînî gibi yazarların eserlerinden alıntılar yapılmıştır. Bu kadar geniş yelpazeye sahip konu çeşitliliği ile eser, yalnızca bilgi aktarmayı amaçlamamış; okuyucunun ahlaki gelişimine katkıda bulunmayı, onu manevi olarak beslemeyi ve yaratılışın hikmetini fark ettirmeyi hedeflemiştir.

Metin seçiminde büyük bir titizlik gösterilmiş, eski âlimlerin eserlerinden en açık ve belirgin pasajlar tercih edilmiştir. Kaynak gösterimi genellikle madde altlarında parantez içinde belirtilmiş, kaynak verilmeyen metinlerin ise anonim ya da müellifin kendisine ait olduğu düşünülmektedir. Eserin dili sade, anlaşılır ve yer yer edebîdir. Garip ve ağır ifadelerden uzak durulmuş, ifadenin ahengi ve güzelliği ile okuyucunun kalbine hitap edilmesi hedeflenmiştir.

Şeyho, eseri hazırlarken yalnızca içerik seçimine değil, cümle yapılarının düzgünlüğüne ve anlatımın estetiğine de özen göstermiştir.

Bu genel çerçeve içerisinde, eserin yapısal düzeni ve içeriği bir bütün olarak değerlendirildiğinde, onun edebî sahadaki yeri daha da anlam kazanmaktadır.

MECÂNİ'L-EDEB İSİMLİ ESERİN ARAP EDEBİYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Gerek tabakat gerek Arap dili ve edebiyatı kaynaklarında *Mecânu'l-edeb*'in önemi hakkında değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda eser, yalnızca döneminin değil, modern Arap edebiyatı anlayışının da temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Nitekim *Muʿcemu'l-matbûati'l-Arabiyye ve'l-muarrebe*'in müellifi Serkîs, bu kıymetli derlemeyi "en meşhur Arap sözlerinin bir araya getirildiği bir kitap" olarak nitelendirmiştir (Serkîs, 1928). Eserin bu şekilde tanımlanması, onun içerdiği metinlerin Arap dilinin ve kültürünün taşıyıcısı niteliğinde olduğunu ortaya koymaktadır. Söz konusu eser, yalnızca bireysel dil gelişimi açısından değil, aynı zamanda kültürel belleğin aktarımı ve dilin estetik boyutunun sunumu açısından da dikkate değerdir. Bu bakımdan, *Mecânu'l-edeb* hem içerik hem de amaç yönüyle döneminin ötesine geçen bir vizyona sahiptir.

Bu pedagojik yön, dönemin önde gelen isimlerinden Mehmet Âkif Ersoy'un da dikkatini çekmiş; o, eserin ciltlerinin kolaydan zora doğru sistemli bir biçimde düzenlenmiş olmasını örnek göstererek, dönemin Arapça eğitim müfredatındaki eksikliklere dikkat çekmiştir. Hatta Şeyho'nun bu eserinin ders kitabı olarak okutulmasının daha faydalı olacağını ifade etmiştir (Ayyıldız, 2022). Bu görüş, eserin yalnızca akademik bir metin değil, aynı zamanda Arap dilinin öğretiminde bir başvuru kaynağı olabileceğini de ortaya koymaktadır. Modern Arapça eğitimi açısından bakıldığında, bu tarz eserlerin hâlâ örnek alınabilirliği güncelliğini korumaktadır. Sade dil kullanımı, sistematik kurgusu ve edebî zevki koruma kaygısı, bu eserin yalnızca dönemsel bir araç olmadığını, kalıcı bir metodolojik değer taşıdığını göstermektedir.

Mecânu'l-edeb'in bu yönüyle sadece seçme metinlerden ibaret olmadığı, aynı zamanda okuyucunun dil ve edebiyat algısını derinleştirmeye yönelik özel bir amaç taşıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim müellif eserin mukaddime kısmında, içinde çeşitli edebî türlerden örnekler, nazım ve nesir alanlarında seçkin sözler ve ifadenin zarafetini ortaya koyan tatlı ifadeler bulunduğunu; bu yönüyle metinlerin kalbe hitap eden bir üslupla kaleme alındığını özellikle vurgular (Şeyho, 1913). Şeyho'nun amacı, yalnızca bilgi vermek değil; aynı zamanda okuru estetik bir yolculuğa çıkararak, Arap dilinin güzellikleriyle buluşturmaktır. Bu yönüyle eser, yalnızca bir kaynak metin değil; aynı zamanda bir edebî rehber, bir dil ustalığı gösterisi olarak da değerlendirilmelidir.

Tüm bu tartışmalar ışığında, *Mecânu'l-edeb*'in edebî açıdan taşıdığı değerin yanı sıra, yöntemi ve içeriği bakımından da dikkate değer bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Müellifin ifadeleriyle, eser daha önce hiçbir kitapta benzeri görülmemiş bir yöntemle kaleme alınmıştır. Eserde kullanılan kelimeler dikkatle seçilmiş, fasih, anlam yönünden uyumlu, anlatım yönünden düzgün bir şekilde metinler bir araya getirilmiştir (Şeyho, 1913). Şeyho, eski âlimlerin eserlerinden en çarpıcı ve öğretici bölümleri seçerek, didaktik bir çerçevede sunmayı amaçlamıştır. Bu noktada metinler arasında tematik bir bütünlük kurulmuş, öğrenci seviyesine uygun yapılandırma esas alınmıştır.

Metin seçimi sürecinde müellifin gösterdiği titizlik dikkat çekicidir. En basit düzeyden en ileri seviyeye kadar tüm öğrenme aşamalarını kapsayan bir yapı oluşturulması hem başlangıç seviyesindeki okuyucular hem de ileri düzeydeki araştırmacılar için uygun bir okuma alanı sağlanmıştır. Ne nazımda ne de nesirde abartıya kaçılmamış; her okuyucunun istifade

edebileceği dengeli bir anlatım tercih edilmiştir (Şeyho, 1913). Şeyho, bu derlemede yalnızca içerik aktarımıyla yetinmemiş; cümle yapılarına, söz sanatlarına, anlatım biçimlerine de özen göstermiştir. Ayrıca metnin didaktik yönünün yanı sıra estetik ve edebî boyutu da korunmuştur.

Son tahlilde, *Mecânu'l-edeb* hem içerdiği metinlerin değeri hem de onların sunuluş biçimi bakımından Arap edebiyatı tarihinde müstesna bir yere sahiptir. Gerek eğitimsel gerek estetik yönüyle bu eser, yalnızca Şeyho'nun ilmî birikimini değil; aynı zamanda klasik Arap edebiyatının çağdaş okurla buluşturulmasında oynadığı dönüştürücü rolü de ortaya koymaktadır. Bu bağlamda eser, hem dönemi için yenilikçi bir anlayışın ürünü olmuş, hem de bugünün okuyucusu için hâlâ geçerliliğini koruyan evrensel nitelikler taşımaktadır.

SONUÇ

Çalışmamız, Luvîs Şeyho'nun hayatı, ilmî yönü ve *"Mecânî'l-Edeb"* adlı eseri etrafında şekillenerek, bu metnin Arap edebiyatındaki yerini belirlemeye yönelik bir değerlendirme sunmuştur. Eserin altı ciltlik yapısı, içerdiği konu başlıkları, kullanılan kaynaklar ve dilsel tercihler göz önünde bulundurulduğunda, yalnızca bir edebiyat antolojisi değil; Arap dilinin eğitimi ve ahlakî değerlerin aktarımı açısından da önemli bir kaynak olduğu görülmektedir. Seçilen metinlerin eğitsel amaca hizmet edecek biçimde sıralanması, anlaşılır ve edebî yönü kuvvetli dil kullanımı, Şeyho'nun yalnızca derleyici değil aynı zamanda yönlendirici bir müellif olduğunu göstermektedir. Bu yönüyle *Mecânî'l-Edeb,* hem klasik kaynaklardan beslenen hem de modern eğitim anlayışına hitap eden bir köprü vazifesi görmektedir. Sonuç olarak bu çalışma, Şeyho'nun edebiyat sahasındaki katkılarını ortaya koyarken, *Mecânî'l-Edeb*'in şekil, içerik ve işlev bakımından taşıdığı özgün nitelikleri de görünür kılmayı amaçlamıştır.

KAYNAKÇA

Abbûd, Mârûn. *Ruvvâdu'n-nehdati'l-hadîse*, Beyrut: Dâru'l-İlm Li'l-Melâyîn, 1952.

Ayyıldız, Esat. "Mehmet Âkif Ersoy'un 'Hasbihâl' Adlı Makalesindeki Arapça Öğretimine Dair Görüşleri", *Kabulünün 101. Yılında İstiklal Marşı ve Milli Şairimiz Mehmed Âkif Ersoy 2. Uluslar arası Sempozyumu*, (İstanbul: Mart, 2022).

ed-Dâğir, Yûsuf Esʿad. *Mesâdiru'd-dirâsati'l-edebiyye*, Sayda: Matbaatu Deyru'l-Muhlis, 1983.

el-Fâhûrî, Hannâ. *El-Câmiʿ fî târîhi'l-edebi'l-Arabî: el-Edebu'l-hadîs*, Beyrut: Dârû'l-Cîl, 1986.

Kehhâle, Umer Rıza. *Muʿcemu'l-Muellifîn*, Dımeşk: Matbaatu't-Terakkî, 1958.

Kurd Ali, Muhammed. *el-Muʻâsirûn*, Dimaşk: Mecmaʻu'l-Lugati'l-ʻArabiyye, 1980.

Serkîs, Yûsuf b. İlyân b. Mûsâ. *Muʿcemu'l-matbûati'l-Arabiyye ve'l-muarrebe,* Kahire: Matbaatu Serkîs, 1928.

Şeyho, Luvîs. *Mecâni'l-edeb fî hadâiki'l-Arab*, Beyrut: Matbaatu'l-âbâi'l-Yesûiyyîn, 1913.

Tülücü, Süleyman. "*Luvîs ŞEYHO*". DİA. c. 39, İstanbul, ss. 86-88, 2010.

ez-Ziriklî, Hayruddîn. *el-Aʻlâm*, 15. baskı, b.y.: Dâru'l-ʻilm li'l-melâyîn, 2002.